

BOLDOGASSZONY ÁGYÁNAK OLTALMA

Polner Zoltán: *Boldogasszony ágya*. Somogyi Könyvtár, Szeged, 1995

„A Boldogasszony ágya a szülőágy vót, amit, asszonygák, hogy még a gyerek meg nincs keresztelve, addig azt elhagyni nem szabad. Mert akkor, ha anyja kimegy és a gyereket otthagyja égmagát, akkor kicserélik” – idézi Polner Zoltán ismert szegedi néprajzkutató egyik kiskundorozsmai beszélgetőtársát most megjelent könyvében, melyben a szüléssel, születéssel, kereszteléssel, csecsemőkorrall kapcsolatos népismereti gyűjtését adja közre. Csongrád megye negyven településén kutatott a gyűjtő idős asszonyművek körében, hogy megtudja tőlük, milyen hasznos praktikák, cselekedetek, szövegek biztosították a rendes szülést és az újszülött épségét, gyarapodását.

Polner könyvének elején a megye öreg bábáit, szülésznőit szólaltatja meg, milyen tapasztalatra tettek szert a szegény parasztházak szülőasszonyait segítve, akik két szakajtóra ülve nyögtek, s várták az újszülött „kipottyánását”, néha két héttel is korábban, mint annak ideje volt. Állva is szültek a századelőn a csongrádi asszonyok, s csak a szülés után feküdtek be a Boldogasszony ágyába. „... elkerítették a szülőanya ágyát azzal a fehér lepedővel, azt a nyoszolyát, amibe feküdt. Bekerítették azért, hogyha jön a rossz üdő, ha gyűnnek a rossz táltosok, el ne vigyék a gyereköket. Még mög nem lösz a gyereök körösztölve, oda senkinek bemönni nem szabad, onnat senkinek sömmit kivinni nem szabad” – magyarázta a szerző öttömösi adatközlője az oltalom hatáosságát.

Polner Zoltánt a népi vallásosság eredményes kutatójaként ismerte meg a magyar olvasóközönség, és vállalt feladatához való ragaszkodását új könyvében is bizonyítja, hiszen születéssel kapcsolatos Krisztus-legendákat éppúgy közread, mint a kisbabák egészségéért mondott ráolvasószövegeket, melyek archaikus imamotívummal is társulhatnak: „Az Atyának szerelme, / a Fiúnak keserves keresztje, / a Szentháromság egyistennek hatalmas ereje. / (keresztvetés) Elmént asszonyunk Szűz Mária / Jeruzsálem templomába. / Előtanált három zsidólányt. / Egyik mondta, szép az áldott Jézus, / mint a szép fényes nap. / Másik mondta, szép az áldott Jézus, / mint a szép fényös csillag. / Harmadik mondta, szép az áldott Jézus, / mint a szép telihold. / Mégigézték, mégcsókölták. / Elmént asszonyunk a Jordán-kútra. / Onnan hozott szótalan vizet. / Abba a kis Jézust megfüröszttötte, / fürdőjét piros márványkőre kiöntötte. / Piros márványkővön még nem maradt, / léfolyt a fekete földbe. / Úgy még nő maradjon ebbe a kisgyerekbé / sémmitféle betegség! / Sē fejibe, / sē testibe, / sē lábába, / sē kezibe nő maradjon, / mēnjēn lē a verés a fekete földbe.”

Ilyen, ehhez az apátfalvi ráolvasáshoz nagyon hasonló bajelhárító szöveget magunk is gyűjtöttünk a bánáti Jázován, s ez is bizonyítja, hogy a szegedi kirajzás őrzi a hagyományos kultúrát napjainkig. Polner könyvében különben találkozunk törökkanizsai, horgosi, törökbecsei, rábéli születésű adatközlőkkel is, ami a Tisza mente magyarságának migrációs folyamatait ismerve nem új felfedezés, de a könyvet számunkra értékesebbé teszi.

A gyermekkort övező babonák, hiedelmek sokaságát ismerhetjük meg a műből. Az ősi számmisztika elemei jelennek meg például, amikor az elköttött és megszártott köldökzsinórt kell kioldania a hétéves, hét hónapos, hétnapos gyermeknek, hogy ügyességének jelét adja; vagy pedig a szájpenész (zsébre) gyógyítására hét, illetve kilenc kis, a gyerek beteg szájában megforgatott rongybabát kellett a keresztúton elszórni. A burokban

született gyermeknek golyó ellen védő órszerként adták a megszártított burkot, ha háborúba indult.

Jeles vajdasági gyűjtések, publikációk foglalkoztak már Polner könyvével rokon hazai gyűjtésekkel, gondoljunk csak Jung Károly vagy Kovács Endre könyveire, melyek az emberélet fordulóinak gazdag néprajzi ismereteit elemzik. Mégis hasznos olvasmány a *Boldogasszony ágya*, hiszen az szociográfiai szöveggyűjtemény is a századelő alföldi parasztságának társadalmi és gazdasági helyzetéről, jobban mondvá a nyomorúságos szegénységről, amikor a talán egyetlen széket kellett összetörni tűzifának, hogy az első fűrdővizet fölmelegítsék.

A könyv misztikus világát Fontos Zoltán illusztrációi teszik érzékletesebbé.

SILLING István

ARISZTOTELÉSZ ÉS A MODERNEK

Heller Ágnes: *Általános etika*. Cserépfalvi Kiadó, Budapest, 1994

Heller Ágnesnek mind a mai napig szinte több könyve és tanulmánya olvasható idegen nyelven, mint magyarul. Ez a kötet is angol nyelven íródott, és az előszóban olvasható tervezet szerint egy háromkötetes erkölcselmélet első darabja. Az első kötet az általános etika, amely erkölcsértelmezési kérdésekkel foglalkozik, a második az erkölcsfilozófiát, a problémakör normatív közelítéseit tartalmazza, a harmadik pedig a magatartáselméletet, a paidea modern kérdését taglalja. Úgy látszik tehát, végre elérkezett lefordításuk ideje. Ma még ugyan nem a teljes művet vehetjük kézbe, ám remélhetőleg nemsokára a többi kötet is olvasható lesz.

Az általános etika bizonyos értelemben példás erkölcselméleti és axiológiai, nem igazán normatív megközelítéssel szolgál. Így az első fejezet nyomán, amely a *Conditio humana* címet viseli, szinte azonnal Hannah Arendt *Human Condition* című kiváló könyve juthat eszünkbe, és azokra az életkondíciókra, a sajátosan arendti értelemben felfogott egzisztenciális szituációkra gondolhatunk, amelybe a véletlen csodálatos szüleményeként a mai ember beleszületik. Nem tanításokkal szolgál, hanem modern és premodern sorsokat, normákat elemez. Az elemzésbe viszont egy másik, a modern szociológia értelmezési síkjára is bekapcsolódik, hogy magyarazatot keressen a kései modernitás egyik igencsak égető kérdésére: vajon mi lett a modernítésban a premodern korok évszázadokig mértéket adó szociális hagyományával és erkölcsével? A válasz a szociológiai kutatások alapján eléggé nyilvánvaló: a modern kor más, funkcionális rendet teremtett, és a premodern mércékről egyszerűen megfeledkezett. Egy antik felhangokkal rendelkező erkölcsfilozófiára azonban, mintegy a liberális diskurzus és a modern társadalmi intézményrendszer erkölcsparasztó hatásait figyelembe véve, igenis szükség van. Heller Ágnes könyve épp e történeti távolság fényében nyeri meggyőző erejét és ezért – véleményem szerint – fontos feladatot vállal fel. Hogy ezt megvilágíthassam, nem egészen a kötet szellemében, hanem Niklas Luhmann társadalomelméletének néhány alapvonását felvázolva, némi kitérőt teszek.